

15. अन्वयः, केवलः TARKA. 37. अव्यतिरेक्त्वा KUSUM. 28, 21.

व्यतिरेचन (von रिच् mit व्यति) n. das Contrastiren, Hervorheben eines Gegensatzes (in einem Gleichnisse) ŚIN. D. 106, 14.

व्यतिलङ्घिन् (von लङ्घ् mit व्यति) adj. gewichen, abgerutscht: स्व-संनिवेशाद्यतिलङ्घिनि किरीटे RAGH. 6, 19.

व्यतिषङ्ग (von सङ्ग् mit व्यति) m. gaṅgā न्यङ्गादि zu P. 7, 3, 53. = व्यतिकार TARK. 3, 3, 372. H. an. 4, 278. MED. r. 296. 1) gegenseitiger Zusammenhang, Relation; Verbindung, Verschlingung RV. PRAT. 13, 16. KĀTJ. ÇA. 16, 1, 1. शङ्केतः PĀNĪAT. Bā. 13, 11, 5. 14, 3, 4. व्यतिषङ्गा नाम द्वयोर्विच्छिन्नं सक्तुष्टानात्मकस्तत्त्वविशेषः PRATĀPAR. 93, b, 6. — 2) feindlicher Zusammenstoß: सेनयोः MBH. 12, 3798. — 3) Tausch: अन्वयोऽन्य-वित् Bā. P. 5, 13, 13. 14, 37. — व्यतिषङ्गम् absol. s. unter der Wurzel.

व्यतिकार (von कृत् mit व्यति) m. Vertauschung, Tausch H. 870. अ० KĀTJ. 27, 1. Abwechslung P. 3, 4, 19 (व्यतीकारः, v. l. व्यतिः). Wechsel-
seitigkeit, Gegenseitigkeit VOP. 6, 33. 23, 55 (an beiden Stellen व्यतीः).
कर्म० P. 1, 3, 14 (v. l. व्यतीकारः). 3, 3, 43. 5, 4, 127. 7, 3, 6. क्रिया० VĀRTI.
zu P. 1, 3, 14. विक्रम० RAGH. 12, 98. व्यतिकारम् absol. s. unter der Wurzel.

व्यतीकार m. = व्यतिकार 1): परस्परव्यतीकार रणं घासीतमुदाहृणः
feindlicher Zusammenstoß HARIY. 1511. Die beiden Längen werden
durch das Metrum bedingt.

व्यतीपात m. 1) = व्यतिपात H. an. 4, 125. MED. t. 217. JĀĀN. 1, 218.
KṛṣṇASĀM. 16, 14. SĀM. K. 1, b, 2. 2, a, 4. 80, a, 11. Bā. P. 4, 12, 48.
7, 14, 20. Schol. zu KĀTJ. ÇA. 7, 1, 31. ० व्रत VOP. d. Oxf. H. 283, a, 28.
— 2) = उपद्रव, महेतीपात eine grosse Calamität H. an. MED. — 3) =
अपयान Flucht diess. disrespect, contempt WILSON nach MED.; beruht auf
einer Verwechslung von अपयान mit अपमान.

व्यतीकार m. = व्यतिकार (s. d.) GĀṬIDH. im ÇKDm.

व्यत्यय (von 3. इत् mit व्यति) m. Wechsel, Vertauschung P. 3, 1, 35. KĀR.
zu 6, 2, 199. व्यत्ययो क्षयमत्यन्तं पतयोः शुक्लकृष्णयोः SPR. 5039. पारवरे-
षा स्थानानां कालेन व्यत्ययो मक्तुम् Bā. P. 7, 10, 43. अज्ञातमत्कृतव्य-
त्ययो (सक्तुनाम्) KĀTJ. 71, 272. ein umgekehrtes Verhältniss AK. 3, 3,
38. H. 1502. HALI. 4, 44. स्थलसलिलचरणाम् VĀN. Bā. S. 95, 58.
SPR. 5403. रतिः = विपरीतरत (II) 1035. Schol. zu AV. PRAT. 4, 126.
कर्मणाम् so v. a. verkehrte Beschäftigung JĀĀN. 1, 96. व्यत्यये im entge-
gengesetzten Falle VĀN. Bā. S. 7, 20. व्यत्ययेन umgekehrt (in prädi-
cativem Verhältniss) 4, 32. Suç. 2, 183, 16. व्यत्ययात् dass. ÇAUT. 26.
व्यत्ययम् auf umgekehrte Weise sich bewegend VĀN. Bā. S. 88, 29. —
व्यत्ययम् absol. wechselnd LĪTJ. 1, 5, 20.

व्यत्यस्त partic. s. u. 2. अस्त् mit व्यति; als subst. eine best. hohe Zahl
bei den Buddhisten MĀL. asiat. 4, 638, N. 34.

व्यत्यास (von 2. अस्त् mit व्यति) m. Wechsel, Vertauschung LĪTJ. 19,
7, 6. MBH. 12, 1732. 13, 281. 386. 229. HARIY. 1441. 3249. (g. MALLIN. zu
KUMĀRAS. 4, 8. P. 1, 4, 106. Schol. ein umgekehrtes Verhältniss AK. 3, 3,
33. H. 1501. VĀN. Bā. S. 84, 53. umgekehrte —, verstellte Lage KULL.
zu M. 2, 72. instr. und abl. in vertauschter Ordnung, umgekehrt: द्वे नीले
द्वे च मन्ये व्यत्यासेन Suç. 1, 350, 16. व्यत्यासात्सिंहो विद्योत् 2, 113, 4.
231, 3. — व्यत्यासम् absol. s. unter der Wurzel.

व्यथ, व्यथते DĀTUP. 19, 2 (अपसंचलनयोः; v. l. दुःखचलनयोः; दुःख-

भयचलनयोः; दुःखभयचलने; पीडायाम् VOP. 8, 123). विव्यथे P. 7, 4, 68.
VOP. 8, 124. व्यथिष्ठासु; अव्यथिष्ये P. 3, 4, 10. act. in der älteren Sprache
nur in der Formel उष्मो व्यथिषत् प्रपुनं द्वेषः VS. 6, 18 (TS. v. l.), im
Epos häufiger aus metrischen Rücksichten. 1) schwanken, taumeln, aus
seiner natürlichen Lage oder Richtung kommen, fehltraten; nicht fest-
stehen, zu Fall kommen: पृथिवी व्यथमानामर्दकम् RV. 2, 12, 2. रसते
व्यथते भूमिः कम्पतीव च सर्वशः MBH. 6, 5204. स विव्यथे उत्पथमरिप्रता-
डितो यथातुरः पितृकफानिलम्बुरैः 8, 4693. नास्य व्यथते पृथिः RV. 6, 54,
3. 3, 54, 6. पद्मा मा व्यथिष्महि भूम्याम् AV. 12, 1, 28. 4, 40, 1. 12, 2, 23.
TBH. 2, 4, 9, 8. न स राज्ञो व्यथते RV. 5, 37, 4. 54, 7. 10, 107, 3. ÇAT. Bā. 2,
1, 4, 27. 2, 3, 2. न स्कन्दते न व्यथते (= शुष्यति COMM.) न विनश्यति क-
र्हिचित् — ब्राह्मणस्य मुखे कृतम् SPR. (II) 3493 (M. 7, 84; vgl. JĀĀN. 1,
315). मा व्यथिष्ठा मया सक्तु प्रज्ञो च धनेन च AV. 14, 1, 48. AIR. Bā. 4,
18. SHADY. Bā. 2, 9. KAUSH. UP. 2, 11. चरित्रतो न व्यथते weicht nicht
vom guten Wandel P. 5, 4, 46. Schol. पथार्था व्यथेरन् wenn die Sachen schief
gehen ĀCV. ÇA. 2, 8, 4. विव्यथे भर्तो ऽतीव व्रणे तुघेव (so ed. Bomb.)
सूचिना suchen, zusammenfahren R. 2, 75, 16. कृदयं व्यथतीव मे MBH. 4,
1453. नास्त्वलन्नापि विव्यथुः R. 6, 91, 15. आकाशे विधिताः प्रारः स्वप्र-
भावान्न विव्यथुः schwankten nicht, standen fest 7, 23, 40. विषं विषेण
व्यथते weicht, wird wirkungslos KĀM. NĪTIS. 8, 67. व्यथित schwankend:
अभूव व्यथितस्तत्र भूमिकम्पे यथा दुमः R. SCHL. 2, 87, 4. 3, 53, 61. ० सिन्धु
KĪR. 5, 11. भारपीडाव्यथितमस्तकं MĀR. P. 14, 78. gewichen, verändert:
वर्णं Gesichtsfarbe DAÇAK. 81, 11. — 2) aus seiner Ruhe —, aus der Fas-
sung kommen, seine Besonnenheit verlieren, ausser sich gerathen, ver-
zagen, sich von einem Schmerz u. s. w. hinreissen lassen: स तेजोऽग्नि-
र्नव्यथत ÇAT. Bā. 2, 5, 2. देवः प्राणः न व्यथते ऽथो न रिष्यति 14, 4,
2, 29. 6, 9, 28. दुर्म बिभेदात्मना न व्यथिष्ठाः AV. 19, 33, 5. नाधर्मणा जितः
कश्चिद्व्यथते वै पराजये MBH. 2, 2568. प्राप्यापदं न व्यथते कदाचित् 5, 1077.
8, 49. न व्यथते न कृष्यति Bā. P. 1, 18, 50. 4, 3, 19. 8, 22, 7. सुखी
दुःखितां दृष्ट्वा ममापि व्यथते मनः MBH. 3, 2875. R. 5, 85, 19. KAURAB. 31.
अकारणपरित्रस्तं कृदयं व्यथते मम MĀN. 111, 4. स्वलितामेव कैतेपे
अग्रियं दृष्ट्वा च विव्यथे MBH. 2, 1802. 7, 9352. R. 2, 19, 1. R. ed. GON. 2,
16, 23. 3, 30, 16. 7, 69, 11. RAGH. ed. Calc. 11, 66 (विषसाद St. 67). स तु
राज्ञविह्वलदारिद्र्याभ्यां न विव्यथे RĪG-TAR. 2, 71. 8, 807. Bā. P. 4,
8, 15. मा व्यथिष्ठाः BHAG. 11, 34. RAGH. 14, 72. प्रलये न व्यथति च BHAG.
14, 2. न सीदति न च व्यथति (v. l. व्यथते) SPR. 5117. ये न कृष्यति ला-
भेषु नालभेषु व्यथति च MBH. 12, 5909. व्यथेत् 4, 120. व्यथन् 2, 2210.
विव्यथुः 3, 717. R. 3, 30, 86. mit dem gen. der Person vor Jmd erschrek-
ken 7, 23, 2, 30. व्यथित (könnte auch auf das caus. zurückgeführt wer-
den) aus seiner Ruhe —, aus der Fassung gekommen, in Aufregung ver-
setzt, ausser sich, verzagt, von einem Schmerz u. s. w. hingerissen, mit-
genommen MBH. 1, 7721. 3, 2517. 5, 7324. 13, 7285. R. 1, 8, 20. 48, 29. 2,
47, 15. 63, 32. R. GON. 1, 23, 1. 5, 28, 12. SPR. 4558. 5040. RĪG-TAR. 3,
419. Bā. P. 3, 14, 48 (Gegens. कृष्ट). PĀNĪAT. 69, 2. मनस् MBH. 3, 1211.
R. GON. 1, 22, 20. 3, 30, 22. 66, 4. कृदयं MBH. 3, 2912. चैतस् R. 6, 16.
अनुरात्मन् R. GON. 2, 39, 52. 52, 39. Bā. P. 5, 13, 5. भाव R. 4, 3, 1.
इन्द्रिय R. SCHL. 2, 42, 5. आणाद्यथितमर्मा schmerzhaft 63, 25. अतिव्यथि-
तकर्णमूलकृदयं Bā. P. 3, 14, 11. — Vgl. अव्यथमान.